

Přežijeme bez opylovačů? MŽP připravuje novelu pro jejich ochranu, vědci dávají doporučení pro strategii a pomůže i projekt LIFE PROSPECTIVE

29.1.2024 - | Ministerstvo životního prostředí ČR

Opylovačů v ČR i ostatních státech EU rapidně ubývá, mnohé druhy z nich jsou na pokraji vymření. Jejich význam přitom spočívá nejen v produkci potravin. Opylování je nezbytnou podmínkou zachování stabilních a různorodých ekosystémů. Vzájemnou interakci mezi rostlinami a hmyzem nelze ničím nahradit. V lednu se proto na MŽP znovu sešly víc než čtyři desítky zástupců vědců a ochránců přírody. Ti společně prezentovali a diskutovali své výsledky, zkušenosti i doporučení pro úspěšnější ochranu opylovačů, zejména pro druhy volně žijících opylovačů. I na ně je zaměřena novela zákona o ochraně přírody a krajiny, kterou Ministerstvo životního prostředí právě dokončuje. Další pomoc i přípravu strategie ČR pro opylovače nabízí nový desetiletý projekt MŽP a AOPK ČR LIFE PROSPECTIVE.

Dovedete si představit svůj život bez ovoce, zeleniny a ořechů, čokolády nebo třeba procházky po kvetoucí zahradě či louce? Všechny tyto poskytované ekosystémové služby jsou výsledkem společného vývoje rostlin a hmyzu v roli opylovačů. Opylovačem není jen dobře známá a probádaná včela medonosná, zcela zásadní roli při opylení planě rostoucích i hospodářských rostlin hrají čmeláci, pestřenky, mouchy, brouci, motýli nebo divoce žijící včely. V posledních desetiletích však hmyzu celosvětově rapidně ubývá a více než 40 % druhů hmyzu hrozí vyhubení [1].

„Neexistuje jediná převažující příčina úbytku volně žijících opylovačů. Příčinou je kombinace změn ve využívání půdy, intenzivní hospodaření, používání pesticidů, environmentální a světelné znečištění, invazní druhy, patogeny a změna klimatu. Je důležité si také uvědomit i nepřímé faktory, které přispívají k poklesu biodiverzity, tj. širší systémové otázky, jako je nárůst světové populace, ekonomický posun a technologický pokrok,“ objasňuje **Michal Knapp z Katedry ekologie České zemědělské univerzity v Praze**.

A možné důsledky? Téměř 90 % planě rostoucích kvetoucích rostlin na světě je alespoň částečně závislých na opylování pomocí živočichů, 50 % rostlin je potom závislých úplně. Rostliny se nemohou naučit žít ve světě bez hmyzu, narušení dlouhodobé koevoluce rostlin a hmyzu je nevratné a má zásadní dopady na obě skupiny organismů. Úplná ztráta opylovačů by snížila celosvětovou produkci ovoce o 23 %, u zeleniny o 16 % a u ořechů asi o 22 %.

„Máme dluh vůči mizejícím druhům opylovačů, a to jsme na nich životně závislí – respektive tři čtvrtiny našich potravinářských plodin. Doposud se ochraně volně žijících opylovačů nikdo legislativně, ani strategicky nevěnoval. Moje Ministerstvo životního prostředí proto iniciovalo změnu zákona o ochraně přírody a krajiny (https://www.mzp.cz/cz/news_20230822_Zakon-lepe-ochrani-biotopy-ohrozenych-druhu-a-pomuze-i-o-pylovacum), kde ochranu opylovačů, a to i před světelným znečištěním, a také podporu jejich biotopů pevně ukotvujeme. Do meziresortního připomínkování ji chceme poslat v nejbližší době,“ komentuje současnou situaci **ministr životního prostředí Petr Hladík (KDU-ČSL)** s tím, že MŽP paralelně vloupi zahájilo odbornou diskusi se zástupci akademické sféry, neziskových organizací i resortu zemědělství s cílem vytvořit odborný základ pro přípravu prvního českého strategického dokumentu.

Inspirací je devět států EU, které takový národní strategický dokument definující nezbytné kroky k ochraně opylovačů již má. „Opylovačům se také věnuje široká škála vědeckých i ochranářských týmů - a odvádějí skvělou práci,“ dodává ministr Hladík.

V lednu 2024 se na MŽP opětovně sešlo 44 zástupců vědců a ochránců přírody, prezentovalo a diskutovalo své výsledky, zkušenosti i doporučení pro ČR, jak téma uchopit a jaké jsou priority v tomto směru zvolit. Významný pro diskusi byl zájem o téma, které primárně míří na ochranu volně žijících opylovačů, ze strany včelařů a zástupců Ministerstva zemědělství. Význam opylovačů pro člověka spočívá v produkci potravin, ale opylování je nezbytnou podmínkou zachování stabilních a různorodých ekosystémů, interakce mezi rostlinami a opylujícím hmyzem je nenahraditelná.

Tématu volně žijících opylovačů se věnují týmy z předních českých univerzit - České zemědělské univerzity v Praze, Univerzity Karlovy, Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, Univerzity Hradec Králové i Univerzity Palackého v Olomouci, odborníci z ČR se tak mimo vlastní výzkum podílí např. na tvorbě Červeného seznamu včel Evropy nebo se aktivně zapojují do mezinárodního monitoringu motýlů. V praktické ochraně přírody je potřebné ocenit práci neziskových organizací, jako je ochranářská skupina JARO, při realizaci praktických managementů, často velmi inovativních, zaměřených například na obnovu biotopů ohrožených druhů opylovačů.

Společným tématem pro spolupráci s Českým svazem včelařů je zásadní role včelařské komunity v péči o biotopy opylovačů i osvětě veřejnosti a spolupráce při začínající invazi sršně asijské do ČR. S Pracovní společností nástavkových včelařů CZ a AOPK ČR pak ministerstvo připravuje na 20. února 2024 online konferenci s názvem Sršeň asijská aktuálně, prezentující zkušenosti z prvního zásahu proti druhu v ČR, ale také doporučené postupy a metody, jak s novým invazním druhem nakládat a volně žijící i hospodářské opylovače před ním chránit. Další příklady dobré praxe při prezentování tématu úbytku opylovačů veřejnosti představuje společný projekt skupiny JARO a Botanické zahrady Praha k vyvracení 5 zásadních mýtů o opylovačích nebo každoroční výběr hmyzu roku připravovaný Českou společností entomologickou. Na cílový druh či skupinu je pak vázána řada aktivit přímo zapojujících veřejnost. Oba projekty ukazují, že zlepšovat stav opylovačů může svým chováním skutečně každý, např. menší frekvencí sečení vlastní zahrady nebo ponecháním nesečených stonků rostlin po celé zimní období jako úkrytů pro široké spektrum opylovačů.

Vyzdvihnout lze také aktivity samotných včelařů a výzkumníků, věnujícím se tomuto druhu. Pozitivním příkladem je snaha o rovnoměrnější pokrytí ČR včelími úly, protože vysoká koncentrace včelstev může v lokálním měřítku významně konkurovat o potravu nejen samotným včelám medonosným, ale i ostatním druhům hmyzu. Praktickým výstupem je pak mapa hustoty zavčelení ČR zpracovaná Univerzitou Palackého v Olomouci v rámci projektu COLOSS s využitím každoročně aktualizovaných dat Ministerstva zemědělství. Víтанá je také nabídka spolupráce z Výzkumného ústavu včelařského, s.r.o.

Další rozvoj tématu i přípravu samotné strategie ČR pro opylovače jsou významnými tématy nového desetiletého projektu MŽP a AOPK ČR LIFE PROSPECTIVE. Projekt komplexně cílí na ochranu vzácných a ohrožených druhů, jejich aktivní podporu formou přípravy a realizace záchranných programů a regionálních akčních plánů, ale také na osvětu veřejnosti v otázkách spjatých s ohrožením biodiverzity v ČR.

Poznámky:

[1] Sanchez-Bayo F., A.G. Wyckhuys K. Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers”, 31. 1. 2019.

Tiskové oddělení MŽP tel.: 267 122 835 nebo 267 122 534 e-mail: tiskove@mzp.cz

[1] Sanchez-Bayo F., A.G. Wyckhuys K. Worldwide decline of the entomofauna: A review of its drivers", 31. 1. 2019.

https://www.mzp.cz/cz/news_20230129_Prezijeme-bez-opylovacu